

Sävsjöutställningen hade ett eget postkontor i Vällsjöskolan, varifrån man t. ex. kunde skicka ett sådant här specialvykort från första utställningsdagen. All avgående post stämplades med utställningens särskilda datumstämpel.

SÄVSJÖ
HEMBYGDSFÖRENING

Årsskrift 2008

Vägvisande skylt vid Eksjöhovgård.
Bild: SUSANNE HOLMBERG

Kulturligt projekt vid Eksjöhovgård

Natur & Kulturprojektet Eksjöhovgård är precis vad det låter; ett projekt som ska synliggöra natur- och kulturvärdena i Eksjöhovgårdsområdet. Naturvärdena finns i fågellivet runt sjön, i den ovanliga växten paddfot (*Asperugo procumbens*) som växer vid ruinen, och inte minst i att området är tätortsnära och nyttjas av sävsjöborna för daglig rekreation och promenader. Kulturvärdena är först och främst och självklart Eksjöhovgårds slottsruin, men här finns också tre museer och en kyrkogård som kan räknas som ett kulturarv.

Text: Malin Gumälius, projektledare vid Sävsjö Kommun

At synliggöra natur- och kulturvärdena i Eksjöhovgårdsområdet sker på flera sätt. En studiecirkel har arbetat med att ta fram material om området, vilket resulterade i två utställningar. En utställning hölls under sommaren 2007 på turistbyrån i Marknadshuset i Vrigstad.

Utställningen bestod av två delar: En del var en skärmställning med historik om ruinen samt uppgifter om fågel- och växtlivet kring sjön och ruinön. Del två var en miljö ur statarstugan. En hörna av turistbyrån tapetsrades med

gamla tapeter ur Sävsjö hembygdsförenings samlingar och sedan möblerades hörnan med möbler och textilier från statarstugan.

Nästa utställning hölls under senhösten 2007 på biblioteket i Sävsjö. Denna utställning bestod av gamla vykort från Eksjöhovgårdsområdet, ur Åke Bäck's samlingar. En intresserad allmänhet har inom projektet lyssnat till ett föredrag av Åke Werdenfels som har forskat kring Eksjöhovgårds slottsruin.

Under hälsoveckan 2007 anordnades en spökvandring

vid ruinen, där hundratalet besökare fick höra lokala spökhistorier och även där en del av ruinens historia.

En Eksjöhovgårdsdag anordnades den 23/9 2007. Under dagen var statarstugan och brandmuseet öppna för besökare. Svenska kyrkan visade inventarier och IFK Sävsjö anordnade tipspromenad runt sjön. Fågelskådarföreningen Ruskenprickarna fanns på plats med kikare och berättade om och visade fåglar. Skomakerimuseet invigdes och Eksjöhovgårds vårdshus hade öppet för kaffe- och lunchservering.

Fysiska åtgärder som ska underlätta tillgängligheten i området har gjorts och kommer att göras: En ny sträckning av slingan runt sjön har gjorts vid parkeringen vid ruinen. Numera är slingan mer säker för gående, eftersom slingan går längre från väg 127. En fågelskådningsplats är iordningställd utmed slingan och fågelholkar har tillverkats och satts upp. Bron ut till ruinen kommer att ses över och repareras. Projektet pågår fram till den 30 april 2008 då en turistbroschyr om området ska vara klar och skyltar över områdets natur- och kulturvärden ska finnas, till exempel på parkeringen vid ruinen. ■

Sommartid råder febril aktivitet vid Eksjöhovgårds camping och badplats. Bild: JANUS LANGHORN

Fotnot: Natur & Kulturprojektet Eksjöhovgård är en naturvårdsatsning som delfinansieras av statsbidrag förmedlade genom Länsstyrelsen i Jönköpings län. Övriga finansörer är Sävsjö kommun, Skogsstyrelsen, Studieförbundet Vuxenskolan, Sävsjö hembygdsförening och fågelålddarföreningen Ruskenprickarna.

Kan man älska en kommun? eller En lånad hembygd

Text: Inger Strömquist f. Högberg

Det hände sig vid den tiden att det var dags att, inför stundande pensionering, flytta bopälarna. Flytt betyder djupa tag i skåp och lådor. Så blev jag sittande med pappa Hackos efterlämnade papper. Vad kan denne man då ansett värt att spara genom åren? Ingen bortglömd aktieportfölj men här finns andra guldgruvor såsom jubileumsskrifterna Sävsjö Fotbollförening och Sävsjö arbetarkommun 50 år samt Sävsjöpojkar 40 år. Lokal telefonkatalog-sävsjödelen, agenda från Vallsjö kyrka vägkyrka 1987, De obesuttna torpare och backstugusittare i Vallsjö socken och Sävsjö-ung stad på uråldrig boplat. Bilder på gator, byggnader och människor, massor av människor i arbete, laguppställda på Sturevallen, på butikstrappan eller med femtioårs-skäpp och blomma. Även uppräknings av namn kan ge hembygdskänsla, det känns gott att kunna känna igen släkter, även andras

Det jag hittar förvånar mig inte då jag vet att hans hjärta blev kvar någonstans mellan Torån och Stora torget trots femtio år i försöksringen.

Till kalopsen hemma på Guldheden i Göteborg bjöds det sävsjöhistorier och historier. Vi matades med interiörer, namn, smeknamn och öknamn (nämnda med stor värme). Sommartid lämnade vi västkusten för smålandsluft i Torset och Hjärtlanda. Då fick alla dessa namn ansikte, röst och ibland doft. Gator och hus kändes förunderligt välbekanta. Vi visste var på Köpmangatan julkalasan hölls på tjugotalet och vilken väg farfar gick till sitt arbete på Stora Hotellet.

Jag vet inte om det var på röda Torget el-

ler Marcusplatsen som pappa Hacko mötte en sävsjöbo, men det var den händelsen han helst berättade om vid hemkomsten. Ödet ville att jag som vuxen fick Sävsjö kommun som mitt sommarparadis. Jag fick ju lustkänslor för denna bygd med modersmjölken (även en far är ju inblandad i den). Tryggt och härligt att få gå på pappas gator och hedra far och mor genom att fredagshandla på torget och ta en fika på Stures konditori.

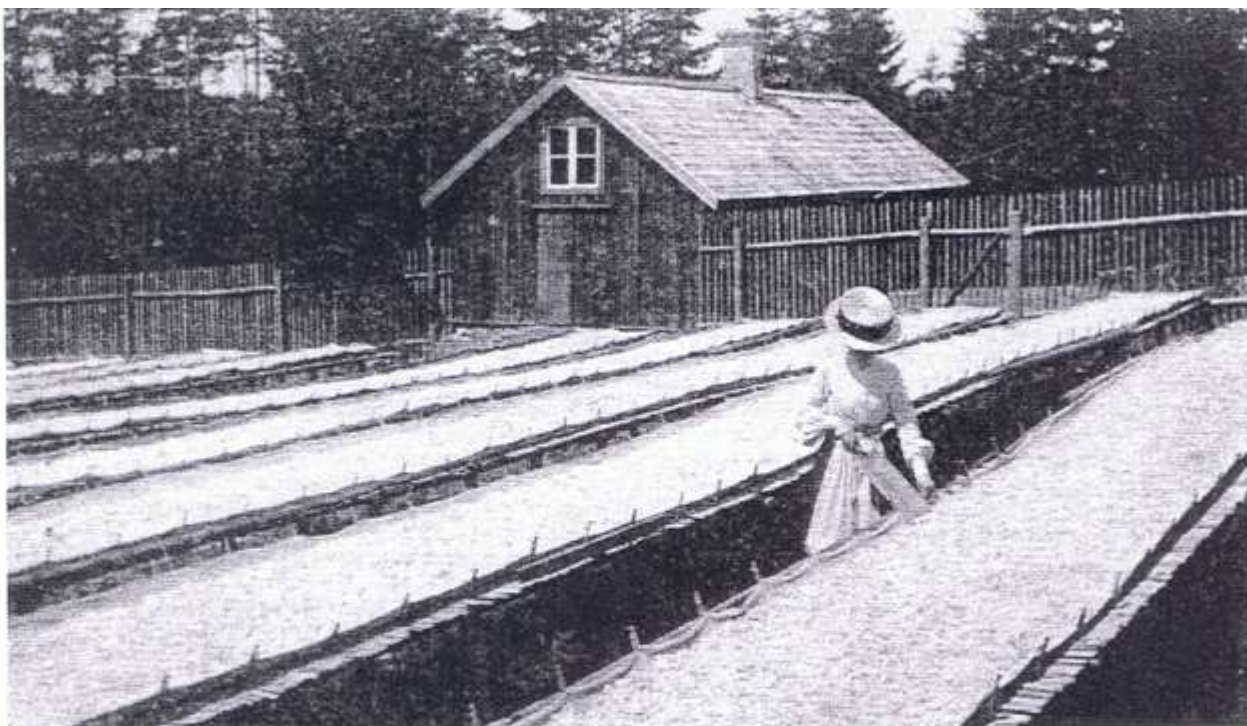
Nytt, ur faderns perspektiv, är Sveriges trevligaste bibliotek. Välkomnande och trivsamt som en engelsk pub. Man behöver inte ens vara tyst och personalen är hjärtlig och hjälpsam. Här löser man i samförstånd varandras korsordsproblem i hörnet för uppslagsverk.

Sommaren 2007 granskade jag alla jämnåriga ansikten i kön på Konsum eller bland torsdagsvåfflor i Komstad. Försökte räkna bort femtio år och skönja fjortonåringen i dragen, kan detta vara en konfirmationskamrat från 1957?

Så kommer då hösten, alla är åter i selen, dags att jämföra semesterminnen på jobbet. Efter alla beskrivningar av Manhattan, Thailand och vinresan till Provence drämmer jag till med åtta veckor i Vallsjöbaden. Ren luft, vänliga människor, kändisar och skogen full av blåbär. Exotiskt så det förslår är att här finns landets enda strutsslakteri.

För att lysa upp vintermörkret nappar jag på Smålandstidningens prenumerationserbjudande och kan vara uppdaterad på det som händer på sävsjösidan och familjenytt

Så snyltar jag vidare på denna extra hembygd utan att varken betala skatt till kommunen eller röja snö. ■

Vändning av vaxet pågår i vaxblekeriet.

Vax blev ingen blek historia

Jag skall nu berätta om blekning av vax för framställning av ett bindemedel som använts inom medicintillverkning. Det första arbetet börjar runt Valborg med att räfsa och elda upp allt gammalt gräs och ris i det ingärdade området som vaxet blekes i. Efter skolans slut i början av juni inleds arbetet och pågår cirka en månad. En arbetsdag i vaxblekeriet ser ut som följer.

Text: Allan Andersson

Jag är inte mer än 7-8 år gammal. Min promenad börjar från vårt nybyggda hus på Villagatan. Det är grusväg fram till korsningen med Vrigstadvägen som har stenbeläggning, det tar bara fem minuter tills jag är framme. Första huset jag passerar är den skola jag går i, därefter Sävsjö sjukstuga och vidare förbi "Hönannas" hus i början på "Kvickaliden". Uppe på krönet av backen bor två av mina lekkamrater "Stickan" och "Lillejan" på berget. Nu är jag nästan framme. Mitt i backen gör vägen en krök och där bor Hanna Sandell, ägare till vaxblekeriet.

Två jättehöga granar står

som väktare när jag går in på gångvägen till huset. Till vänster om gångstigen finns en syrenberså, ett jordgubbsland där jag brukar rensa och äta av bären. Framför köksfönstret står ett äppelträd med vinterfrukt som jag får avsmaka vid julkalaset varje år!

Huset är gammalt och vackert med två torn och en glasveranda, ett uthus med två vedbodar, en till husets ägare och en till fröken Bringströmer som hyr på andra våningen. Det finns även ett utrymme i samma byggnad som användes för att hysa färdiga produkter från vaxblekeriet.

Tomten är ganska stor, cirka 2000 kvadratmeter. Vax-

blekeriet ligger nedanför huset och består av ett hus i markplan med två dörrar. I dörren till vänster börjar jag min arbetsdag. Rummet består av en smältugn, vattenbassäng samt utrymme för säckväv som man lägger på karelerna.

Mina arbetsuppgifter är att hugga sönder vaxkakor i små bitar som Annie tar emot och smälter i ugnen. Annie är en trotjänarinna som är anställd av Hanna Sandell. Hon arver senare huset och vaxblekeriet. Ugnen består av kopparplåt och är mycket ömtålig varför det bara är Hanna och Annie som är betrodda att röra om med trästaven. Arbetsdagen börjar halvåtta till klockan

tolv. Mina arbetsuppgifter är bl.a. att elda i ugnen. Annie är mycket noga med storleken på vedträet jag lägger in, varför jag alltid måste visa detsamma och få det godkänt.

Eftermiddagspasset börjar klockan halv fem och pågår en halvtimme. Ett arbetslag består av sex personer. Annie som häller det varma vaxet i en djup ränna med flera små hål i. Vaxet rinner då ner på en vals som jag drar med jämn rytm. Valsen är delvis nersänkt i den kalla vattenbassängen. När vaxet kommer ner i det kalla vattnet bildas långa platta band. Där finns då två lag redo med räfsor för att bära

upp vaxet för vidare transport ut till karelerna.

Karelerna består av långa ställningar gjorda av mindre träd cirka tio meter långa. Ovanpå dessa lägger man ut säckväv uppspända med pinnar som då blir som en jättestor halja vilket gör att vaxet ligger skyddat. Nu är det solens tur att göra sitt arbete.

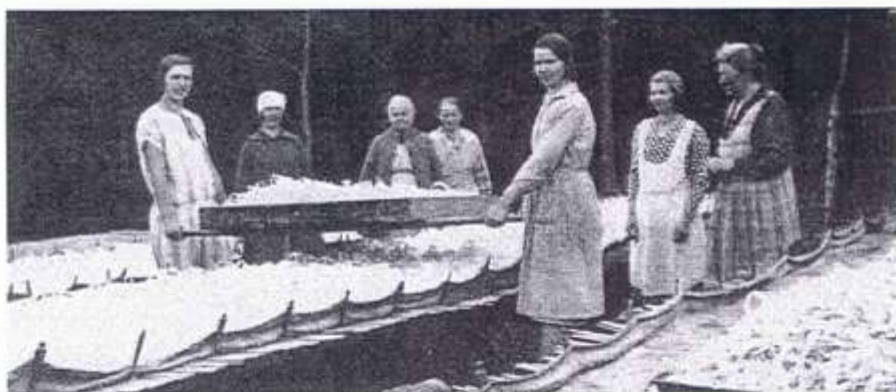
Nu skall jag beskriva den sista fasen. Vi går nu in i dörren till höger och i detta rum skall den sista smältningen ske. Det blekta vaxet smältes och hålls upp på kaffefat för att stelna och den färdiga produkten blir nu hanterbar och lätt att packa. Minne från den pro-

cessen är röda handflator eftersom man kände på vaxkan medan den ännu var varm då det var lättare att få den att släppa från fatet.

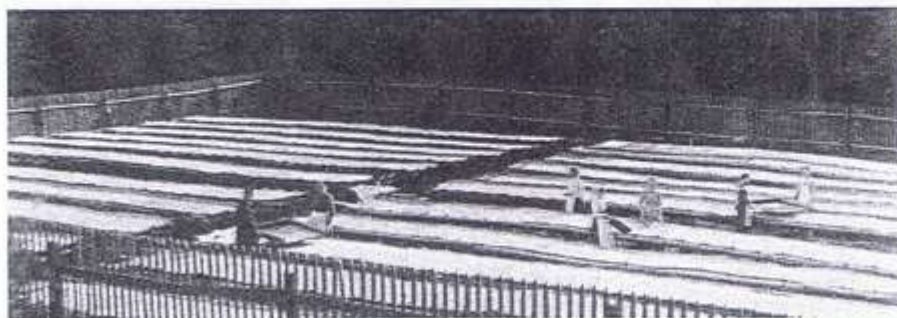
Vilka var det då som medverkade i detta arbete? Vaxblekeriets närmsta grannar var Hanna Niklasson och Hulda Ahlgren samt min bror Rolf och min mor Ester. Kvinnorna hade klut på huvudet och färgglada förkläden.

Ett minne som sitter kvar är den doft av honung som spred sig utomhus i vaxblekeriet och många fjärilar i vackra färger.

Ovanstående är den minnesbild jag har av tillverkningen. ■

Från höger Hanna Sandell, Greta Klein och Annie Sandell. Övriga är okända.

Vaxblekeriet.

Skomakaren Herman Elfström blev vid sin läst ända fram till 1980-talet.

Äntligen är skomakerimuseet invigt!

Så blev då till slut vårt skomakerimuseum verklighet i som vi tycker en mycket bra och ändamålsenlig lokal. Föreningen fick för några år sedan möjlighet att överta det gamla skomakeriet som varit lokaliserat till Eksjöhovgårdsvägen 23 (gårdshuset bakom det numera gröna trähuset). Alla inventarier och maskiner var i stort sett intakta till och med gamla kataloger, beställningssedlar och annan kuriosa fanns i byggnaden.

Text: Bo Skårstedt

Några eldsjalar i föreningen med Harald Petersson som ivrig påhejare har gjort ett utomordentligt arbete med att göra slöjdarstället i ordning för att kunna användas till museum. Föreningen har fått möjlighet att nyttja lokalen gratis med motprestationen att vi svarar för elen och vattnet. Det blir trots allt en ganska stor kostnad för oss men vi tycker ändå att det är synnerligen angeläget då Sävsjö faktiskt haft en betydande skoindustri en gång i tiden.

Vid invigningen i november förra året fanns till och med släktingar till skomakeriets sis-

ta ägare med. Invigningen uppmärksammades av lokalpressen och var mycket välbesökt. Som en kuriositet kan nämnas att i samma lokaler har föreningen "tryckt" upp och förstorat gamla fotografier från skomakeriepoken i kommunen som utgör en illustrativ inramning av museet. Styrelsen har för avsikt att söka bidrag för iordningställandet hos lite olika bidragsgivare.

Det lär finnas möjlighet att söka hos antikvariska myndigheterna för industrimuseer. Vi har för övrigt använt pengar från EU genom en s.k. Leadercheck för studiebesök och an-

nat som hör till när man skall starta ett så stort projekt som detta ändå är.

Nästa utmaning blir hur vi skall kunna visa museet för allmänheten osv. Frågor att ta ställning till är bl.a. om museet skall vara öppet hela turistseasonen ex. Årsmötet kan ju ha idéer kring detta. Sammanfattningsvis känns det ändå väldigt roligt att vi haft möjligheten att ställa i ordning detta, om vi får uttrycka oss lite pretentiöst, industrimuseum. Vi är ganska ensamma i regionen om att ha ett komplett skomakeri som det såg ut när det upphörde... ■

Vid öppningsdagen lockades många besökare till museet.
Bild: PETRA ÖSTGÅRD, SmT

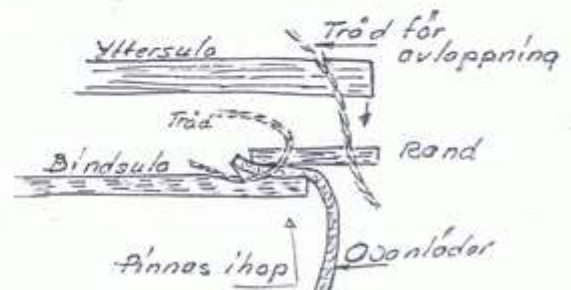
Jan-Olof Johansson visade besökarna Gunborg Kling och Bo Svensson hur arbetet gick till.
Bild: PETRA ÖSTGÅRD, SmT

Herman Elfströms svägerska Ebba Elfström och brorsonen Olof Elfström var närvarande vid invigningen.

Illustrationer ur uppsatsen "Skottilverkning" av Birger Lindgren

Prins Bertil ska invigningstala. Till vänster riksdagsman J. W. Petersson, länshövingskan Ekblom, till höger om prinsen landstingsman Erik Carlström och kommunalpolitikern och redaktören Evald Sandestam.

Sävsjötställningen 1956

Sävsjö Hembygdsförening har fr.o.m. 2007 moderniserat sin årskrift, så att denna numera består av två delar, nämligen dels en eller två i vanlig ordning skrivna och bildförsedda uppsatser på något hembygdstema, dels en DVD-skiva innehållande ett par äldre Sävsjöfilmer. Förra årets premiärskiva visade "Blandade journalbilder" samt idrottsfilmen "Minns ni...". Båda var verk av biografägaren och dokumentärfilmaren Eric Rodin. Så är också fallet med de båda filmerna på årets skiva, "Sävsjö-Rapsodi" och "Sävsjötställningen 1956".

Text: Eina Nilsson

Sävsjö-Rapsodi kommenteras på samma sätt som filmerna på 2007 års skiva. Utställningsfilmen är försedd med flera inlagda ganska utförliga kommentarer, som väl skrivits av Rodin. Men det finns mera att berätta om denna stora händelse i Sävsjös historia. Ett litet urval av detta följer här.

Sävsjötställningen kom till för att fira, att det var tio år, sedan Sävsjö blev stad (fast tio år var det egentligen först ett halvår senare). Vem som kläckte idén, har inte undersökts, men kanske var det någon av

medlemmarna i utställningsstyrelsen, som skymtar på ett foto i ett tidningsklipp - Erik Carlström, Henning Andersson, Evald Sandestam, Gösta Hultberg, Erik Franzén, Tore Carlsson, Herman Hansson, Bertil Nilsson. Hur som helst, nog var det en djärv satsning, som den unga staden med sina ungefär 5000 invånare gjorde. Ett ofantligt arbete måste ha legat bakom de vidlyftiga arrangemangen, även om en sakkunnig utställningskommisarie, Swen Swedman, så småningom engagerades för att organisera det hela.

Det var dock inte bara Sävsjö stad, som stod som arrangör, utan också länets hushållningssällskap, Västra härads gille, stadens köpmannaförening och hantverks- och industriförening ingick. Utställningen var kombinerad med lantbruksmöte, vilket givetvis starkt bidrog till det lyckade resultatet.

Så gott som hela det centrala Sävsjö berördes av evenemanget och man passade på att snygga till, där det behövdes. Så t.ex. berättar Hild Bergman (trol. i Smålandsbygdens Tidning), att "Sävsjö har plötsligt

blivit stadslikt. Det har fått ett torg med parkeringsplatser och planteringar! Diskussionens vågor har gått höga kring denna öppna plats, där tidigare trafiken löpte fritt och ohämmat utan att följa några andra lagar än sin egen. Men nu har det blivit annat av. I rask takt har platsen bytt ansikte och visar upp en rolig labyrint med parkeringsplatser i små 'fällor' med gemensamt in- och utsläpp för bilarna, blommor i överflöd och nyplanterade träd, som så småningom skall ge svalka och skugga åt sommar-sävsjöborna men än så länge ter sig främmande i sin spinkighet". Jo, blommor i överflöd blev det både på Torget och på andra strategiska platser, men inte blev det ändå som dagens "Sävsjö trädgård". Utom av blomstren pryddes staden också av en "imponerande flaggskrud", som det står någonstans.

De omkring 200-250 utställarna var fördelade på tre områden. Det största utgjordes av "Sörensens träa", d v s det då obebyggda området norr om Djurgårdsgatan och väster om Ö. Esplanaden, alltså bort emot nuvarande Spång-enområdet och ner emot järnvägen. Mycket var också förlagt till de båda skolorna och skolgårdarna på Vallsjösidan, nuvarande Tegnérskolan och Vallsjöskolan. I övrigt upptogs varje ledigt utrymme i centrum, nästan i varje fall, av parkeringsplatser. Extra livligt var det vid järnvägsstationen, eftersom SJ erbjöd billighetsresor till Sävsjö från mängder av orter, t.ex. Mjölby, Kalmar, Hässleholm, då enkel biljett gällde "för fram- och återresa samma dag" enligt annonsen - det här var alltså på den gamla goda tiden, då alla tåg gjorde uppehåll i Sävsjö. Så blev det också ett fantastiskt gensvar och besökare bara strömmade till från när och fjärran, bilburna, tågburna, cykelburna. Tidvis bara myllrade det av folk överallt, som också ses av Rodins film - de flesta tycks komma utifrån och man ser inte många kända ansikten.

De tio utställningsdagarna, från 19 till 28 juni, hade var och en sitt tema. Först kom "Invigningsdagen" och så följde "Hushållningssällskapets dag", "Skogens dag", "Hembygdens dag", "Hantverkets och Motorfolkets dag", "De kristna samfundens dag", "Köpmännens dag", "Folkrörelsernas dag", "Försvarets dag" och så "Avslutningsdagen".

Varje dag hade sitt mer eller mindre ambitiösa program. "Invigningsdagen" med tal av sådana celebriteter som prins Bertil och landshövding Ekblom lockade bortåt 8000 besökare. Att prins Bertil också skötte prisutdelningen för utställda djur, gjorde naturligtvis sitt till. Fast alla var kanske inte så imponerade, eller låtsades inte vara det. Som den man, som vid hemkomsten lär ha berättat, att "först kom ett par oxar, se'n

Prins Bertils eleganta sportbil beundras av en intresserad skar utanför Stadshotellet. Bilen lär ha slutat som raggbil.

Försvarets dag inleddes med korum på Stora Torget. Prosten Harald Blomstrand tjänstgjorde.

Lilla Gunilla Rehnman lämnar blommor till landshövdingen Ekblom, medan J. W. Petersson och prins Bertil ser på.

kom en gödselkärra och se'n kom prinsen och några andra högheter". Kanske var det en avundsjuk utsocknes? Kanske var det bara en skröna?

Midsommarhelgen, som också gynnades av det skönaste sommarväder, drog rekordpublik med bl.a. "bygdetåg" och "hantverkståg", som från Ljungaskolan lunkade, marscherade, körde genom hela staden till utställningsområdet. Kaffe-, glass-, godis- och andra försäljare hade tydligen haft ordentlig fart på kommersen, kunde den bankkassörska konstatera, som på måndagen strax före stängningsdags från någon av dem fick ta hand om kr. 80000:- i osorterade sedlar (5-, 10-, 50- och 100-sedlar) samt kr. 11000:- i blandat växelmynt (1-, 2-, 5-, 10-, 25- och 50-öringar samt 1- och 2-

kronor). Allt skulle sorteras och räknas manuellt, några som helst hjälpmedel fanns inte. Det blev inget besök på utställningen den dagen.

Vädret var någorlunda bra även under övriga utställningsdagar. Riktigt blött var det egentligen bara på "Försvarets dag" 27 juni. Fast de många intresserade kom ändå både till morgonens tidiga korum på Torget och till övningarna vid Eksjöhovgård, där "atombomben" blev den stora höjdpunkten.

"Avslutningsdagen" var kylig och regnig och lite avslagen - Sävsjöborna kunde nöjda och belåtna med det lyckade evenemanget återgå till sin vanliga lugna tillvaro. Och kunde kanske till morgonkaffet med ett leende avnjuta tidningens utställningsfacit.

Författare till denna är förmodligen Bros (Berndt Rostedt) på Smålands Dagblad.

Omkring 60-65000 personer besökte utställningen, som gav ett överskott på ca kr. 25000:- enligt vad en nöjd Erik Carlström meddelar i en tidsningsartikel. En stor summa 1956.

En sentida är imponerad. Skulle detsamma kunna hända i våra dagar? Häröområdet, 2005-6, funderade man faktiskt på kommunalt håll på att ordna en ny utställning 50 år efter den första. En del arbete lades ned, men intresset visade sig vara för dåligt och det hela sköts på framtiden.

Så vi får nog i fortsättning- en leva på minnena från forntida stora dar. ■

Utställningsfacit 1956

- Största publikdag. Midsommardagen, ca 12500 besökare.
- Minsta tillslutning. Måndag, tisdag och torsdag sista utställningsveckan.
- Celebraste gäst. Prins Bertil.
- Dyrbaraste utställningsobjekt. Sävsjö-hus, 53000 kronor.
- Populär monter. Fiskpropagandans.
- Glädjeämne I. Utställningen som sådan.
- Besvikelse I: Vädret på försvarsdagen.
- Bredd och kvalitet. Maskinutställningen.
- I toppen. Utställningsrestaurangens priser.
- I botten. Nöjesfältet.
- Glädjeämne II. Den totala publik tillslutningen.
- Besvikelse II. Det uppreklamerade familjerallyt, som bara lockade 40 bilar.
- Populäraste programinslag. SLU:s bygdetåg midsommarafton.
- Pampigaste. De sammanslagna musikkårernas uppmarsch på torget Försvarsdagen.
- Knalleffekt I. Atombomben.
- Estradinventarium. Riksdagsman JW Petersson, obligatorisk välkomst- och tacktalare.
- Stark man bakom kulisserna. Kommissarie Swen Swedman, expodiktator med speciell charm.
- Bästa tal. Assessor Nils Gyllnes på Frikyrkofolkets dag.
- Flottaste buggning. Stadskamrerns för prinsen.
- Knalleffekt II. Expon går ekonomiskt ihop.
- Perfekt organisation. Försvarets dag under kapten T. Andrae.
- Teknisk premiär. Aftonbladets television - över 4000 besökare.
- Stabil monter. AB M Berglunds i fasadtegel.
- Svagt arrangemang. Skogens dag.
- Reklamsugnast. De självmedvetna damerna i Hem och Hushåll.
- Berömvärd. Sävsjöpolisens, som upprätthållit ordningen på ett utmärkt sätt.
- Pikant på gatan. Tuff-tuff-tåget.
- Festliga figurer. Grabbarna i hantverkståget midsommardagen.
- Nitiskt. Vakten som krävde länshövdingen på biljett till stridsvagnsövningen."

Redan 1885

Sävsjöutställningen 1956 är den största vi haft – men inte den första. Redan 1885 ordnades det utställning i det då blott 20-åriga samhället med knappt 1000 invånare. En skillnad var dock, att det 1885 huvudsakligen handlade om länets, hushållningssällskaps lantbruksmöte, men som framgår av bl. a. prislistan deltog även Sävsjöborna.

Text: Elna Nilsson

Det hela var förlagt till Stora Torget i Sävsjö-Fagerbergska Torget hette det egentligen då - och ägde rum den 26 augusti 1885. Den här gången rörde det sig alltså bara om en dag. I samband med utställningen höll hushållningssällskapet årsmöte i "Sanatoriets lokaler", där "den efterföljande festmiddagen även aväts" enligt en artikel av Abdon E. Petersson i Smålands Allehanda 1935. "Sanatoriets lokaler" syftade förmodligen på "Restaurationsvillan", som var ett viktigt inslag bland dåvarande sanatoriets byggnader - det var således inte fråga om "vårt sanatorium", som nu blivit "Ljunga Park".

Abdon har enligt egen uppgift forskat bland tidningsklipp och protokoll från tiden och upp repar för övrigt den ovannämnda artikeln i lite olika versioner i andra tidningar både 1960 och 1964.

Utställningen var ordnad i sju olika grupper, berättar han, nämligen I hästar, II hornboskap, III får, svin, fjäderfä, IV ladugårdsprodukter, V jordbruks- och trädgårdsalster, VI hus- och hemslöjd, VII redskap, maskiner och övriga industrialster. Varje grupp hade sina domare, bland vilka man återfinner många kända namn från trakten som t.ex. häradshövding Gyllenkrook på Uppåkra, patron Nils Petter Larsson på Eksjöhovgård, fabriker Runstedt i Vrigstad, löjtnant J.J.S. Winther, handlaren J.M. Hammargren, trädgårdsmästare B. Sällström och fru Pauline Bolander, samtliga i Sävsjö.

"Prisutdelningen ägde rum å Stora torget kl. 12 på dagen, varvid de prisbelönda djuren defilerade och pristagarna under ljudet av fanfarer fingo mottaga sina belöningar uti medaljer och klingande mynt", citerar Abdon ur en samtida tidningsartikel. Ur en annan artikel citerar han: "Anordningarna vid detta lantbruksmöte voro lyckade och hedrade sin bestyrrelse. Oktat att mötet var besökt av över tusentalet lantbor, rådde under detsamma en berömvärd ordning och

Så här såg det ut när Elna Nilsson läste in speakertexten till årets DVD-skiva som följer denna årskrift. Fredrik Håkansson på Power Pictures registrerar och spelar in.

stillhet inpå sena kvällen. Platsen i Sävsjö, överallt prydd med flaggor, som svajade för sakta vindar i den härliga augustiaftonen och på Stora torget försedd med sin smånatta utställning, av flitigt arbetande, vackra lokomotiv från Torps bruk, med glänsande lantbruksredskap, stiftströskverk med hästvandringer, kombinerade slätter- och skördemaskiner m.m. från Huseby och Bottnerås bruk och slutligen sin lilla eklärering, företedde en lika intressant som vacker tavla ...".

Den långa pristagarförteckningen är inte återgiven, endast enstaka namn med närmare anknytning till orten: komminister Elg i Vällsjö fick pris för sina gäss, lantbrukaren Hjerberg i Mejensjö för äpplen, löjtnant Winther i Sävsjö för cylindriska träkärl, fabriker Runstedt i Vrigstad för vadmål samt urmakare Andersson, smeden Blomström, garvare Tengdahl, samtliga Sävsjö, för ej specificerade produkter. Bland hemslöjdspristagarna noteras, att "Anna Wärn i Nye fattighus belönades för linnetråd och Lisa Hult i Sävsjö fattigstuga fick pris för täcke och duktyg ... Blinda Brita i Nydala fattighus belönades med tre kronor för vävda band". Som synes var alla klasser företrädda, från välbeställda patroner till enkla fattighjon. Utställningen 1885 måste ha varit en stor upplevelse både för medverkande och för besökare och för samhället. Säkert levde den kvar i minnet minst lika länge, som Sävsjöutställningen 1956 har gjort för sena tiders barn. ■

"Tack vare hembygdsföreningens frukostighet kunde flera utställningsskärmar och en hel sovrumsmiljö från 1920-talet prydas med originaltapeter och försilvrade baguettelister från tiden."

Länsmuseets föremålsintendent Uselotte Munther sitter mitt i tapetsamlingen från Roséns färghandel i Sävsjö.
Bilder: HARALD PETERSSON

Tapetsamling lyfts fram i ljuset

Text: Agneta Åsgrim Berlin, antikvarie vid Jönköpings läns museum

Ar 2001 producerade Jönköpings läns museum utställningen Rosor, ränder och medaljonger. Tapeter i småländska bondstugor, borggårdar och herrgårdsgemak. I denna kulturhistoriska utställning presenterades tapetens historia med exempel ända tillbaka till 1700-talet, då kyrkomålaren och tapetryckaren Olof Rosenblad var verksam i länet. Utställningens tyngdpunkt låg dock på den industritillverkade papperstapeten, som har varit ett ganska försummat ämne i kulturhistoriska sammanhang – schablonmålning och handmålade tapeter har värderats högre och rum med bevarade originaltapeter från den senaste 100-årsperioden har många gånger rivits bort eller täckts över.

I länsmuseets jakt på tapetmaterial från 1900-talet kom vi i kontakt med Sävsjö Hembygdsförening och den stora tapetsamlingen från A M Roséns Färg- och tapethandel i Sävsjö. Vi fick också möjlighet att välja ut ett antal rullar från 1920- och 1930-talen till utställningen. Detta material var ett mycket värdefullt bidrag, eftersom originaltapetrullar från denna period börjar bli sällsynta. Tack vare hembygdsföreningens frukostighet kunde flera utställningsskärmar och en hel sovrumsmiljö från 1930-talet prydas med originaltapeter och försilvrade baguettelister från tiden.

1902 flyttade målaren August M Rosén till Sävsjö, där han övertog samhällets färg- och kemikalieaffär vid Stora torget 6. Rosén flyttade strax

butiken till Storgatan 2, under firmanamnet Roséns Färg, Tapet & kemikalieaffär – som förutom färg, tapeter och skönhetsmedel även hade tavlor och ramlistor i sitt sortiment. Vid August Roséns bortgång 1939 övertogs firman av medhjälparen John Ekholm. Samlingen överlämnades till Sävsjö Hembygdsförening omkring 1968. Den har under de gångna 40 åren förvarats i övervåningen av Vallsjö sockenmagasin intill församlingskyrkan, där tapetrullarna har varit deponerade direkt på golvet. Med tanke på den bristfälliga förvaringen är materialet överlag i mycket gott skick, även om möss och silverfiskar har satt en del spår.

När länsmuseet sommaren 2007 kontaktades av Sävsjö Hembygdsförening, genom kommunens projektledare

Malin Gumaelius, hade vi således en viss förhandskänedom om samlingen och dess innehåll. Frågan om tapetsamlingens framtida förvaltning hade kommit upp till diskussion och läns museet ombads att medverka med en bedömning. Bland annat följande frågor behövde belysas:

Vilket kulturhistorisk värde har samlingen? Kan den avyttras helt eller delvis? Hur bör den förvaltas och skötas? Hur skall den bli känd och tillgänglig för en vidare krets?

Inom ramen för ett så kallat Leaderprojekt har hembygdsföreningen och läns museet under inledningen av 2008 tagit de första stegen för att ordna upp samlingen och göra den mer tillgänglig. Tapetsamlingen har bokstavligen lyfts fram i ljuset, genom en tillfällig flyttning från det olämpliga magasinet till Sävsjö Hembygdsförenings skomakerimuseum. Flyttningen har utförts av medlemmar i hembygdsföreningen, som även har utfört en första avdämning och grovrengöring av materialet.

En första sortering av samlingen har genomförts. Den uppskattas omfatta 5000 ta-

petrullar, fördelade på hundratals buntar med olika tapetmönster, som omfattar mellan ca 5 och 20 rullar var. Varje bunt har under hela förvarings-tiden varit omknuten med ett snöre, vilket inneburit ett visst slitage på materialet. Samlingen omspanner perioden från 1920-talet till 1960-talet. Förutom tapetrullarna ingår även ett stort antal tapetböcker från motsvarande period. De tidigaste är kollektionsböcker som sammanställts och bundits in av den egna firman, med prover från en rad olika tapettillverkare. Från 1930-talet handlar det om färdiga tapetböcker, som i marknadsföringssyfte levererats färdiga från landets olika fabriker; Arvika tapetfabrik, Borås Tapetfabrik, Duro i Gävle, Kalmar Nya tapetfabrik med flera. Slutligen innehåller samlingen en gammal kista med tapetfragment och tapetrester av okänt ursprung; märkligt nog är flera av dessa fragment betydligt äldre än den övriga samlingen, med inslag från 1800-talet.

Enligt läns museets bedömning har tapetsamlingen från Roséns ett betydande kulturhistoriskt och musealt värde.

Samlingen är ett mer eller mindre komplett butikslager och återspeglar därigenom ett sortiment och produkturval som har varit gångbart i en mindre tätort under den aktuella perioden av 1900-talet. Att samlingen representerar 1900-talet och utgör en industritillverkad vardagsvara gör den också värd att bevara, eftersom produkter av detta slag ofta har försumrats i museernas insamlingsarbete. Sist men inte minst representerar tapeter en traditionellt kvinnlig verksamhetsfält, nämligen hemmet och hemmets inredning och prydnad; även detta gör materialet intressant. Jordbruksredskap som plogar och harvar finns i stor mängd i landets hembygdsgårdar.

Roséns tapetsamling torde däremot vara tämligen unik i sitt slag. Ett mål för en kommande etapp i projektet bör därför vara att göra samlingen känd i en större krets genom registrering och digitalisering och kanske även i form av en mindre utställning i föreningens lokaler. ■

Antikvarie Agneta Åsgrim Berlin med ett fragment av en 1800-talstapet, tillverkad på Roséns tapetfabrik i Jönköping.

Liselotte Munther i arbete med tapetsamlingen.